

התקשרותו אל ה"בית ישראל"

תקופה קצרה עוד הספיק רבי שלמה הערש להתבשם מאורו של רבינו ה"אמרי אמת" זי"ע², אולם פחות משנתיים לאחר בואו חשכו המאורות, ורבינו ה"אמרי אמת" זצוק"ל נסתלק לבית עולמו. על כס ההנהגה עלה רבינו ה"בית ישראל" זי"ע, שכידוע התמסר בצורה אבהית ונפלאה לכל פליטי המלחמה. די לנו בזה לצטט את מה שכתבו בזה אחיו הקדושים רבותינו ה"לב שמחה" זי"ע וה"פני מנחם" זי"ע: **"...אחרי השערוריות והחורבן הגדול... עם שרידי חרב הלוך להרגיעו ישראל", אז הפיח מרן זצ"ל רוח חיים בעצמות היבשות, וחבש לב נרכאים ונשברים, בחנכו אותם ואת בניהם בני הנעורים ברוח טהרה וקדושה לתורה ויראת שמים..."**

אוצר החכמה

רבינו ה"בית ישראל" זי"ע היה לא רק אב ורועה רוחני לאותם פליטי חרב, יתומי המלחמה השבורים והגלמודים, אלא שהיה להם בבחינת "טוב אתה לישראל מאב ואם", וטובו הגדול לאין ערוך, כלל בתוכו את האב ואת האם גם יחד, באבהיות ואמהיות טיפל ה"בית ישראל" זי"ע בכל עניניהם הגשמיים והרוחניים, תוך ירידה עד לפרטי פרטים של צרכיהם בגוף וברוח עד לפתרון המלא בדרך הרצויה. וכך סיכם רבי שלמה הערש ז"ל בעצמו, במכתב לנכדתו תחי', את הקטע העיקרי והמרכזי בחייו, ששמו ה"בית ישראל" זי"ע - וזאת לאחר שכבר עברו עשרים ושמונה שנים מאז פטירתו של ה"בית ישראל" זי"ע: **"...ובעזרת השם עלה בידינו בזכות הורינו הי"ד, ובזכות מורי ורבי בתורה ובחסידות האדמו"ר ה"בית ישראל" זצוקללה"ה, שאחרי החורבן היה לנו בנוסף לכך, גם אבא, ודאג באהבה לכל, מי יתן לנו תמורתנו!!! - להקים משפחה מפוארת, בנין וחתנין רבנן, נכדים ונינים לתפארת בית ה'..."**

יושב כפוף משפיל ראשו ועיניו למטה, וסיפרו הנוכחים שהביט בו כל אותו הזמן שאמר את ברכות ההפטרה, ולא הסיר עיניו ממנו.

2. אף היה עמו מקרה מענין, באחת השבתות שהיתה בסמיכות ליא"צ של אחד מהוריו הי"ד קיבל עליה "מפטיר" בביהמ"ד של ה"אמרי אמת" זי"ע, א, וכידוע שהרבי בשנותיו האחרונות היה

[1234567] אחי"צ תשכ"ח

בהנחת אבן הפינה לבנין ישיבת שפת אמת ברח' יוסף בן מתתיהו
ר' שלמה הערש מאחורי הרי"ם לזין זצ"ל

[אח"צ תשכ"ח]

מצוי עמנו קטע ממכתבו של רבי שלמה הערש ז"ל אל הרה"ג ר' משה אושפיזאי ז"ל, שכמו רבים וטובים מבני הישיבות הליטאיות, היה מבאי ביתו של ה"בית ישראל" זי"ע, ולקראת יומא דהלולא הט"ו של ה"בית ישראל" זי"ע, עדיין המו מעיו לו... וכתב מאמר נפלא לזכרו בעתון "המודיע". רבי שלמה הערש קרא את המאמר בעתון, התרגש עד למאד, וערך אליו מכתב תודה והערכה, ובין השאר כתב לו גם את השורות הבאות:

"עם קריאת מאמרו המופלא "אבי אבי - ה"בית ישראל"... חשבתי שמן הדין לכתוב לכ"ת ישר כח מעומק הלב... על דבריו הנכונים שחיממו את לבבי, בהביעו את רחשי הלב של רבים ואלפים! שהסתופפו וחיו בצלו, ודבריו היוקדים בשמועסן [=בשיחות קדשו בשולחן הטהור], מהדהדים במוחנו ובלבנו עד היום!... "יעקב אבינו לא מת" - "וכי מה זרעו בחיים אף הוא בחיים" וכו'. ואנו העצמות היבשות אחרי השואה, שגדלנו וחונכנו על ברכיו במשך קרוב לשלשים שנות הנהגה, תחת עינו הפקוחה, בכל מכל כל, ועמוד אש קודש זה עומד לנגד עינינו בכל מהלך חיינו ומחשבתנו, בכל עת ובכל זמן! עד עת בה תקום תרחם ציון כי עת לחננה כי בא מועד..."

מקריאת שורותיו אלו, ועוד יותר מכך, מהרגשות הסוערים החבויים בין השורות של דבריו, למדים אנו עד כמה היה רבי שלמה הערש ז"ל קשור בעבודות אהבה ובקשר אמיץ בל ינתק אל רבינו ה"בית ישראל" זי"ע, ואיך שדמותו הקדושה אף פעם לא סרה מנגד עיניו. לאחר פטירת ה"בית ישראל"

זי"ע, נזדמן לו לכותב השורות, לבקר את רבי שלמה הערש ז"ל פעמים רבות במשרד התלמוד תורה שניהל, בשעות הערב המאוחרות, כשהוא היה לבדו במשרד, לא אחת ראיתיו מזיל דמעות כמים, בוכה מאין הפוגות, ונפשו ההומיה ממאנת להנחם, וזאת גם לאחר שכבר עברה תקופה ארוכה מפטירתו של ה"בית ישראל", והיה מתנה לפני את צערו ויגונו הרב, והיה אומר שעם פטירתו של הרבי, הוא חש מחדש את אבדן הוריו וכל משפחתו ויותר מכך, וממש חרב עליו עולמו מחדש.

כמים הפנים לפנים, הראה לו גם ה"בית ישראל" זי"ע אותות אהבה, ועד מהרה רכש רבי שלמה הערש ז"ל אצלו את מקומו המיוחד, וזכה להיות מבאי ביתו כמעט מדי יום ביומו. כך בימי בחרותו, ועובר לימי אברכותו, לאחר שנשא לאשה את המחנכת הדגולה, מרת וייס תחי', (מחנכת למופת דורות רבים של בנות ישראל כשרות, לתפארת בית ישראל, והיא בתו של הרד"ח רבי אליעזר גלברד ז"ל, יהודי חסיד, יודע ספר וירא שמים בתכלית, מחשובי חסידי גור בעיה"ק ירושלים. ודבר המוכן מאליו, שלאחר שרבינו ה"בית ישראל" נתן את ברכתו הקדושה, קם והיה השידוך, והוקם הבית לתפארת, ממנו יצאו בנים וחתנים תלמידי חכמים, מרביצי תורה ומחנכים, יראים ושלמים, נכדים ונינים הולכים בדרכי אבות לתפארת).

פעמים רבות שמענו ממנו את לשונו של ה"בית ישראל" צריך האדם שיהיה לו "אמונה בלי פקפוק" וזה היה נר לרגליו.

זכה רבי שלמה הערש ז"ל לקבל הדרכה מפורטת, ממורו ורבו ה"בית ישראל" זי"ע, בכל אורחות חייו, החל מהשכמת שחרית הנודעת, אותה החדיר ה"בית ישראל" עמוקות בקרב מקושריו, ועד להשכמת ערבית שתהיה כהלכתה, ובתווך סדר היום כולו, הדרכה שכללה בין השאר: הכנה רבתי לתפילה ע"י עסק התורה, וקביעת עתים לתורה בכלל, וכן שמירת כל גדרי החסידות והקדושה בכל זמן ובכל מקום. ויעידו כל יודעיו ומכיריו הרבים של רבי שלמה הערש ז"ל, שבמשך כל ימי חייו הוא לא סר כמלוא נימה מדרך הישר והטוב שקבל ממורו ורבו ה"בית ישראל" זי"ע³.

3. לדוגמא - שמענו מאחד ששאלו בשמחת תורה מדוע אינו רוצה לקדש בהפסקה לאחר שכבר שמע קריאת התורה. והשיב לו ששמע מהרבי ה"בית ישראל" שלא ראוי לעשות כך.

לדוגמא - שמענו מאחד ששאלו בשמחת תורה מדוע אינו רוצה לקדש בהפסקה לאחר שכבר שמע קריאת התורה. והשיב

מנהל התלמוד תורה

יסוד הת"ת:

בשנת תשי"ד, ייסד ה"בית ישראל" את התלמוד תורה דחסידי גור בירושלים, הזרכבה הנהלה מטובי וחשובי העדה, וברבי שלמה הערש הצעיר ראה הרבי איש אשר כלבבו, להפקיד בידו את ניהול כל עניני התלמוד תורה. את נסיון האירגון והניהול, רכש רבי שלמה הערש ז"ל, עוד בבחרותו, כתלמיד ישיבת "שפת אמת", שם ניהל בהצלחה ובכשרון רב את קופת הגמ"ח והעזרה לתלמידי הישיבה, קופת "מפעל פנחס יעקב", שהיתה לעזר רב לבחורים מבתים מחוסרי כל בכלל, ולפליטי השואה בפרט.

את המינוי הנכבד של ניהול "התלמוד תורה" לא ראה רבי שלמה הערש מעולם כמינוי של כבוד או שררה, אלא של "עבדות" ממש, פשוטו כמשמעו⁴. והיה עושה ימים ולילות בניהול השוטף של הת"ת, במגביות בין נדיבי העם, ובהשגת כספים מן הגורן ומן היקב, כיד ה' הטובה עליו. גם נדיבי העם שנוכחו לראות את מסירותו הרבה ואת דביקותו במטרה ללא פשרות, הרימו בזכותו תרומות נכבדות לטובת התלמוד התורה. ימים שלמים, לרבות לילות רבים, עשה רבי שלמה הערש מחוץ לביתו, כשמטרה אחת לנגד עיניו, מילוי בשלמות של השליחות אותה הטיל עליו הרבי.

וכה כותב רבי שלמה הערש אודות שנותיו הראשונות בניהול הת"ת: מיד עם פתיחת הכתה הראשונה, כתה א', נתבקשתי ובערדו של כ"ק מרן אדמו"ר זיע"א ה"בית ישראל" לקבל על עצמי את ניהול הת"ת בכל המובנים⁵.

בשנתיים הראשונות- עד התרחבותו של הת"ת- עבדתי באופן חלקי ובלי קבלת שום תמורה, בהיותי אברך כולל, במשך הזמן -עם התרחבותו של המוסד- קיבלתי על עצמי את ניהול הת"ת בגשמיות וברוחניות כאחד, כולל בחינת תלמידים, מ"מ מלמדים וכהנה וכהנה.

4. שאפשר...".

4. ועיין להלן בהמשך מה שכתב ר' שלמה הערש ז"ל, בזה"ל "העסקנים וכל העובדים מהווים רק שליחים המבצעים את העבודה בנאמנות ובשלימות עד כמה

5. יצוין שבתחילה היה מזכיר מטעם ההנהלה ולאחר תקופה התמנה למנהל.

ה'חידר' של ה"בית ישראל" זיע"א:

אח"ח 1234567

במשך כל עבודתו המסועפת והרחבה הוא לא הסיח דעתו מרבו הקדוש, זו היתה שאיפת חייו להרוות לרבי נחת רוח מרובה, וזאת מכיון שהיה ידוע שראה הרבי בתלמוד תורה זה את תקות דור העתיד, בו התחנכו תשב"ר מקטנותם ממש על טהרת הקודש, בדרך היהדות החסידיית הצרופה, ללא כחל וללא שרק וללא פירכוס ויעלת חן, והרבי היה מתוה את דרכו של התלמוד תורה ופיקח עליו בעינא פקיחא שלו.

בשעה שהוקם הת"ת היתה לפני ה"בית ישראל" מטרה אחת מוצהרת שיוכלו ילדים לקבל חינוך טהור וזך שאין רוח הרחוב מעורבת בו.

אוצר החכמה

הוא התבטא בבירור על מגמתו זו של ה'חידר' שילד לא ישמע בדיחה לא טובה... שיהיו לילדים חברים טובים... עוד התבטא: "אדיר חפצי שילדי הת"ת גם בלכתם ברחוב, כל רואיהם יכירו כי הם זרע ברך ה', בראותם לפניהם דיקנאות שיזכירו את לשונו של הרמב"ן באיגרתו הידועה "כל דבריך יהיו בנחת... ראשך כפוף... עיניך יביטו למטה לארץ... ולבך למעלה..."

רבי שלמה הערש כותב שה"בית ישראל" זיע"א התבטא בהזדמנויות שונות שהת"ת צריך להיות הטוב ביותר ואילולי זה לא צריכים את כל המסירות נפש להחזקתו, כי הרי לא חסרים תתי"ם בעיר...⁶.

היתה תקופה בה נחשב הת"ת למוסד חינוכי מספר 1 בירושלים, עם הדרישות המחמירות שלו ועם הרמה החינוכית הגבוהה שבו, והדבר הביא לכך שרק כמחצית מילדי הת"ת הם ילדי אנ"ש, בעוד כל השאר הם משאר הקהילות החסידיות שבירושלים, בניהם של החפצים בחינוך מעולה - חסידי אמיתי.

רבינו ה"בית ישראל" היה קשוב לכל בדל מידע אודות הת"ת והמתרחש בו, ואף היה מעיר ומאיר עיניו של המנהל באשר לדעתו על קיום חינוכיים שונים, ולא נעשה שום דבר קטן או גדול בת"ת בלי שאלת פיו, בעיקר בענינים הרוחניים.

ולדוגמא שלח פעם לרבי שלמה הערש בדרך תביעה: ראיתי ילד פלוני הלומד בת"ת כשהוא קונה בחנות מצרך שאין לו הכשר, היתכן?! אחרי דרישה וחקירה התברר, שהחנות בבעלותו של יהודי 'משלנו'. אולם הרבי לא ויתר: חייבים לחנך את הילדים שיקנו אך ורק עם הכשר...⁷.

6. בהתרגשות: הת"ת שלי? הת"ת הוא של הקב"ה!.

7. ומסופר בספר פאר ישראל [שם], "כאשר פעם התבטא בנוכחותי אחד המלמדים בת"ת, שזה הת"ת של ה"רבי" הגיב

8. פאר ישראל חלק ב' עמוד ק"א.

את חיבתו הגלויה של ה"בית ישראל" לתלמידי הת"ת לא ניתן לשכוח, מי שחזה זאת בימי ילדותו זוכר, איך בשנים הראשונות לקיום התלמוד תורה, היו תלמידי הת"ת בכל ראש חודש נכנסים אל הקודש פנימה - בלוויית המלמד הראשון והמוצלח של הת"ת, הרה"ח רבי חנינא שיף שליט"א - ומקבלים דברי מתיקה מידו הקדושה של הרבי, כשהוא בוחן בעיניו הקדושות והרחמניות כל ילד וילד. אך לבטח יתפלאו הקוראים לשמוע, שרבי שלמה הערש כמעט ולא היה נוכח בשעה זו בקודש פנימה, כיון שהיה עסוק על משמרתו לניהול הת"ת וגיוס המשאבים, וחיל נאמן לא נוטש את משמרתו אף פעם, ומשמרתו הרי חיבה אותו לא להיות שם בשעה זו, אלא במקומות אחרים.

אף על המלמדים היתה עינו פקוחה. פעם הבחין ברחוב, שאחד המלמדים מאחר להגיע אל הת"ת. האיחור אמנם הסתכם בס"ה בדקה אחת, אך הרבי העיר על הדבר באזני רבי שלמה הערש: היתכן?! כי הקפיד מאד שלא יזלזל בזמן שכולו קודש לתשב"ר ולא יחמיצו אף רגע. (בהזדמנות אחרת העיר שאם המלמד מאחר להגיע לת"ת, מי האחראי בזמן הזה על תלמידיו לבל יתרשלו בהתנהגות שאינה הולמתם?).

הבית ישראל בעצמו פנה אל הרה"ח רבי זעליג שטיצברג ז"ל ולהרה"ח רפאל יעקב שפירא ז"ל, מחברי ההנהלה, ואמר להם שמבחינתו הדבר החשוב ביותר שראוי להם לעשות בהפסקה (שבין תפילות השבת) היא עדוד תורמים פוטנציאליים לתרום לת"ת.

רבי שלמה הערש כותב: "הרבי ה'בית ישראל' לא הזניח שום הזדמנות לבא לעזרת ה' בגבורים, והת"ת היה ילד שעשועיו, בכל עת הפיח רוח חיים בעסקנים ובמנהל וע"י כך היה אפשר להחזיק מעמד ולהמשיך בעבודת הקדש" (לאחר שנדרשו כחות נפשיים עצומים ומשאבים בלי סוף להחזקת מעמד וכו').

מסירותו לת"ת:

רבי שלמה הערש היה דואג להביא אל הת"ת את טובי המלמדים והמחנכים, הוא לא חסך במאומה מלמלאות את צרכי הרוח והגשם גם יחד של התלמידים. מן הראוי להזכיר גם את העיקרון הקדוש שהיה לו לרבי שלמה הערש בניהול הת"ת, וממנו לא זו כמעט אף פעם! במשך עשרות שנות שניהל את הת"ת: "משכורת בזמן" ויהי מה... ולא מילתא זוטרתא היא... שאלו נא את מנהלי המוסדות ויאמרו לכם. ובל נשכח שהוא עמד בזאת גם באותם זמנים שתלמודי התורה עדיין לא היתה להם כל גישה לתקציבים ממשלתיים, ואף לא תקציבים עירוניים, מפרוטה ראשונה ועד האחרונה הוא היה צריך לגייס בעשר אצבעותיו, וכך מדי חודש בחדשו.

[אחי"ח 234567]

בתמורה לעקרון זה, הוא גם ידע, בהכוונת וועד החינוך של התלמוד תורה, לדרוש גם מהמלמדים את "שמירת הזמנים", כל רגע שהמלמד מאחר, הרי נגרם ביטול תורה לעשרים או שלושים תלמידי כתתו, הוי אומר, איחור של דקה, זה כבר חצי שעה של ביטול תורה של תינוקות של בית רבן... גם כאשר דרשו המלמדים, וגם קיבלו, תוספת נכבדה למשכורתם, היתנה רבי שלמה הערש ז"ל, בהכוונת וועד החינוך, את מתן התוספת, בהקפדה מירבית על שמירת הזמנים.

[אוצר החכמה]

במשך שנים רבות "התלמוד תורה" לא נהנה משום תמיכה ממשלתית קבועה וסדירה, (וכהוראת שעה - אף לא באמצעות החינוך העצמאי), וההכנסה הקבועה היחידה היתה משכר הלימוד של ההורים שהיתה מכסה חלק קטן של ההוצאות השוטפות והרגילות, והיה צורך בגיוס כספים באופן קבוע מדי חודש בחדשו, ור' שלמה הערש, עמד במשימה הקשה גם בתקופות קשות שהיו במצב הכלכלי בארץ, בעקשנות מפליאה ברצון ברזל, ללא ליאות, ובדביקות אמת במטרה התגבר על המכשולים.

כאשר הבינה ההנהלה הרוחנית של התלמוד התורה, שטובת חינוכם הטהור של ילדי הת"ת, דורשת הסעה עצמאית של ילדי הת"ת, נוטל רבי שלמה הערש ברצון עול נוסף על כתפיו, רכישת מיניבוס, הוצאות דלק, נהג, תיקונים, ביטוחים, וכו', הכל למען החינוך הטהור, שהרבי הקדוש כל כך חפץ בו. הרכב, עליו התנוסס בגאון הכיתוב 'תלמוד תורה גור ירושלים', היה הראשון מסוגו בכל העיר שנועד להוביל ילדים לחידה.

הרכב הראשון לתלמידים בירושלים

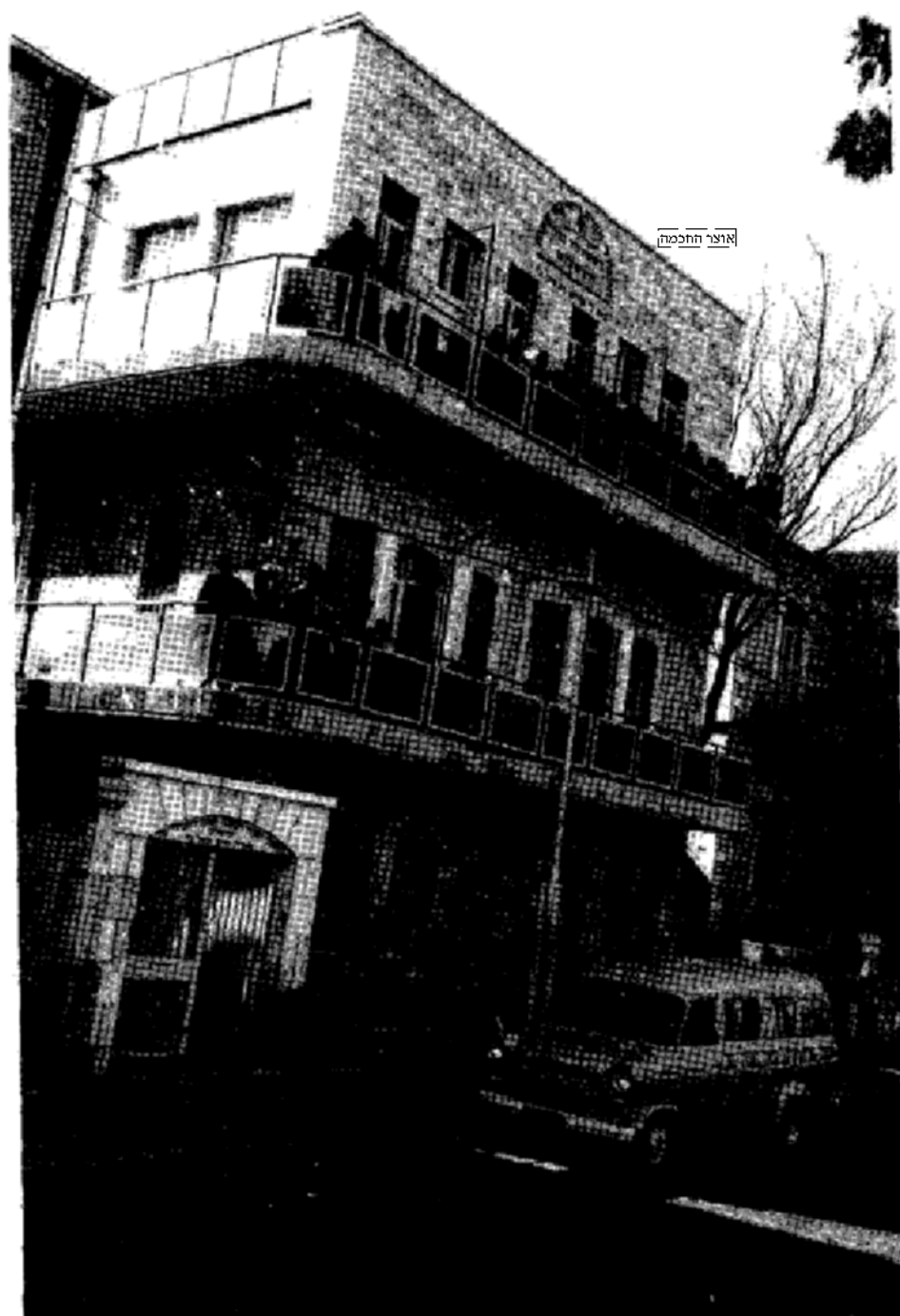
מדת חריצותו של רבי שלמה הערש ז"ל היתה לסמל ולדוגמא. כל יום, בשעה 7.30 בבקר כבר היה רבי שלמה הערש בבנין התלמוד תורה, ואם במשך היום הוא היה מדי פעם יוצא לסידורים רבים לטובת התלמוד תורה, הרי בשעות אחה"צ הוא כבר שב אל משרדו הקטנטן, והוא רכון על מכונת הכתיבה, כותב מכתבים, מכין קבלות, וכו', וכך עד לשעות המאוחרות של הלילה. ובל נשכח, לפנות בקר הוא כבר שוב היה בבית המדרש. בשנים הראשונות הוא התגרב למלא כל תפקיד, כפי הנדרש, החל מכניסה לכתות במקום מלמד שנעדר וכלה בעבודות שרברבות במוסד...

בני דורנו כיום יתקשו להאמין, אבל היתה זו מציאות יומיומית, כשבאותן שנים ראשונות וקשות, בהן הוא היה נודד בדרכים ללא הרף, מבית לבית ומעיר לעיר, בכל יום לעיר אחרת, לתל אביב, לבני ברק, לחיפה, לפתח תקוה, ולאן לא? ותמיד הוא נסע רק בתחבורה ציבורית, מעולם לא עלה בדעתו לקחת מונית, בכדי שיוכל לשוב לביתו מוקדם יותר, אף בנסיעותיו בתוך העיר עצמה, בלכתו ממשרד למשרד, ומכתובת אחת אל השניה, תמיד עשה את דרכו באוטובוס ציבורי...

[אח"ח 1234567]

הקמת הבנין:

בתחילת דרכו שכן התלמוד תורה בדירה שכורה בת ארבעה חדרים ברחוב דוד ילין, לצורך המשרד הותיר רבי שלמה הערש חדרון קטנטן של ד' על ד', ללא גוזמה, ומשם ניהל את כל עניני הת"ת. תוך זמן קצר, שנים בודדות מאז פתח התלמוד תורה את שעריה, נעשה המקום צר מהכיל את תלמידיו הרבים, בני כל החוגים בעיר, שהתדפקו על דלתותיו. גם לאחר שכל החדרים בקומה זו כבר נשכרו ע"י התלמוד תורה, נאלצו תלמידי הכתות הגבוהות ללמוד בבתי כנסיות שבעיר, בבית כנסת שבשכונת אחוה, בבית הכנסת הספרדי "סילוורה" שבשכונת מחנה יהודה, בבתי ורנר, ועוד, אבל רבי שלמה הערש התייסר מכך קשות, מניעת רווחתם של תלמידי התלמוד תורה הדירה שינה מעיניו, הוא לא נח ולא שקט, ובמאמצים על אנושיים ובאמצעים בלתי משוכללים כהיום, עלה בידו גם לרכוש את הבנין כולו, וגם להקים עליו קומה נוספת, ובכך הגיע הת"ת ל-9 כתות לימוד. להגשמת מטרה זו שהה רבי שלמה הערש חדשים ארוכים במדינות חוץ לארץ, הרחק מביתו ומילדיו הרכים, כולו מסירות נפש, למען אותה מטרה קדושה.

[אוצר החכמה]

[אד"ח 1234567]

הת"ת ברחוב דוד ילין כולל הקומה הנוספת

וכאשר לאחר שנים מספר, שוב החלו להיראות סימני צפיפות, בבנין הת"ת שברחוב דוד ילין, או אז נרתם רבי שלמה הערש לחזונו הגדול, חלום של שנים רבות, לבנות בנין לתפארת, לכבודה של תורה, חדר אוכל מרווח, חדרי ספח נחוצים וכו'. לא בקלות עלה בידו להקים את הפלטרין המפואר בתוככי פלטרין של מלך, הלא הוא בנין הת"ת המרהיב ביפיו ובתיכנונו הארכיטקטוני המיוחד,

ומתנשא לתפארה ברחוב ירמיהו שבירושלים. באותה עת היו בת"ת רק מאתיים ילדים, אך הוא, בחזונו ובמעוף המאפיין אותו, הקים כבר אז בנין לאלף תלמידים.

[א"ח 1234567]

[אוצר החלטה]

ריקוד ביום עליית חטקטור על השטח – מימין לשמאל: הרה"ח מתתיהו מינץ ז"ל, הרה"ח אלימלך לוקנסנברג ז"ל, הרה"ח נחמיה ברגמן ז"ל, יבלחט"א הרב מנחם פרוש שליט"א (שסיוע רבות בהשגת המגרש), הרה"ח חיים משה קנופף שליט"א, הרה"ח מנדל יוסקוביץ שליט"א, הרה"ח יוסף סקולסקי ז"ל

הקושי הראשון בהשגת התקציבים לבנית הת"ת נעוץ בכך שלפי בהוראת ה"בית ישראל" "בשעתה", דרשה הנהלת הת"ת מהעיריה שבנין הת"ת יהיה רכושו של הת"ת, את המגרש הקצתה העיריה לאגודה הציבורית שמאחורי הת"ת, כשהנהלה מתחייבת להקים את הבנין בעצמה (והעיריה תתן סכום שיכסה חלק קטן ביותר מסך צרכי הבניה). המגמה היתה שה'חרר' יהיה עצמאי ולא תלוי בעיריה, במשרד החינוך ובגורמים שעלולים לפגום בטהרת החינוך, לכן נפל העול הכספי של הקמת הבנין על חברי ההנהלה. אמנם בתחילה היו גם חברי ההנהלה שותפים בגיוס משאבים ובהשגת תרומות, אך במשך השנים נפל התפקיד כולו על כתפי רבי שלמה הערש⁸.

שבעיריה ובמיוחד להרה"ח ר' אברהם גולדקנופף ז"ל. וכמובן שהיה קשה לבצע תנאי זה, שהוא יוצא דופן. אבל ביודענו שאחרת אי אפשר, נחושה היתה החלטתנו לשבור ולהרוס את כל המכשולים, ולהגיע להשגת המטרה, הצלחנו וכו' ואמונתנו חזקה ובטוחה שרק

8. בספר פאר ישראל חלק ב' עמוד קב בהרחבה.

בכתביו של ר' שלמה הערש אודות המאמצים להקמת בנין, נמצא גם הקטע הבא: שתנאי ועקרון זה העביר ה"בית ישראל" לעסקנים לסגן רא"ע הרב מנחם פרוש שליט"א וכו' לשאר חברי אגו"י

כאשר אנו עומדים היום נצבים מול בנין ה"תלמוד תורה" הגרנדיוזי הזה שהקים רבי שלמה הערש ז"ל, קשה מאד להשאר שאננים, מהיכן, מהיכן שאב רבי שלמה הערש, כוחות כאלו, להקים בנין פאר שכזה? איך הוא הגיע מקומה אחת, בבנין שכור ברחוב דוד ילין? ועוד יותר תרבה התמיהה והפליאה, לאחר הידיעה המוחלטת שאת כל היש הגדול הזה הניצב לנגד עינינו, הקים רבי שלמה הערש לבדו! ובעשר אצבעותיו ממש, חדשים רבים הוא שהה בארצות הברית, באירופה, בדרום אמריקה, וגייס כספים למען אותה מטרה קדושה, פעמים רבות הוא התקיים שם ללא תנאים אנושיים ממש, ויש שאף עשה את לינתו בחדר מדרגות של אחד הבתים, בארץ זרה ומנוכרת... קרה באחת הפעמים שחזר משהיה ממושכת בחו"ל עם תרומות, וקיוה שיספיקו לצרכים, אך משנתחוויר לו שאין בהן כדי לכסות את כל החובות פרץ בבכי כאוב.

באותן שנים בהן נבנה הבנין המפואר, כמעט ולא היה רבי שלמה הערש בביתו, נוסע לתקופות ארוכות, מתגלגל בארצות שונות, וגם מהנכר הוא ממשיך לדאוג לתקציב השוטף תמידין כסדרן, למשכורת של המלמדים שתשולם בזמן. כמה אנפייגית לו היא העובדה, שכאשר הגיע המועד שבו עבר התלמוד תורה לשכון כבוד במבנה החדש, למרות שעדיין לא הושלם במלואו, ניתן לתאר מה רבה היתה ההתרגשות שלו, אלא שרבי שלמה הערש ז"ל עדיין עסוק בגיוס הכספים הנדרשים להשלמת הבנין, והוא נמצא אי שם בארץ נכר, וממרחקים שולח את ההוראות המדויקות לביצוע ההעברה וכו', אמנם נשמתו ורוחו היו כאן, אבל גופו היה במרחקים, חבל היה לו לעזוב את המגבית שלו שהיתה בעיצומה, הרי יש צורך להשלים את הבנין, וכאמור, ההוה כבר תמיד מאחוריו, מה שחשוב לו זה העתיד, והעתיד דרש שהוא יוותר על נוכחותו האישית ביום חגו הגדול...

בנוסף לעול איסוף התרומות וגיוס התורמים ברחבי תבל, גזל ממנו עיסוקו בתכנון הבנין ובהקמתו ימים ולילות בלי מספר, ובכ"ז הוא לא שכר בעלי מקצוע לתפקידים אלו, במגמה לחסוך הוצאות ככל האפשר, לכן עשה הכל בעצמו בשעות לא שעות⁹.

מפני רצון קדשו של ה"בית ישראל" שכך יהיה, התאפשר הדבר ובזכותו הגענו עד היום.

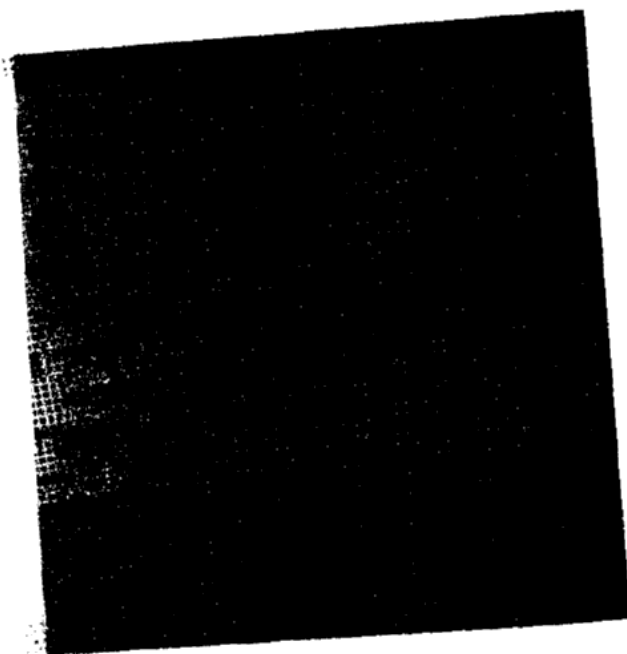
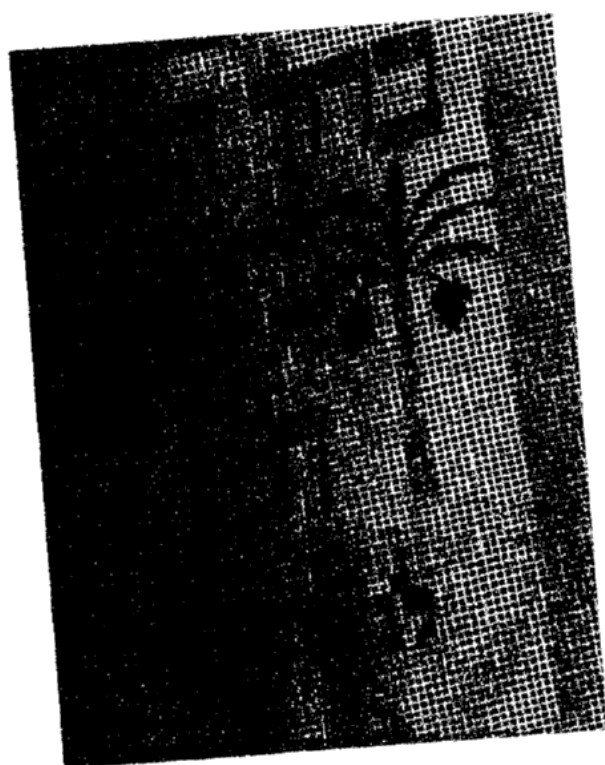
9. עם סיום בניית השלד כתב [תוך כדי שמפרט את החשבונות והעלויות שהיו

עד כה] שלפי הערכת מומחים נחסכו עד היום כ-20% מהעלות לפחות על ידי בניית הבנין במסירות ובכוחות עצמאיים, ומדובר בסכומים בלתי מבוטלים וראויים לשבח.

1234567
אחית

אוצר החכמה

קבלת פנים ספונטנית ושמחה לר' שלמה הערש בחזרתו מחו"ל לאחר נסיעה
ממושכת, לאחר שנכנסו לבנין החדש אחרי חג הפסח תש"מ

גם בזאת היה רבי שלמה הערש מיוחד, הוא אף פעם לא עשה דבר כדי לצאת ידי חובה, כל עשייה היתה חייבת להיות מושלמת, עד כמה שהדבר ניתן. מה שבא לידי ביטוי בכל מעשיו, בכל תחומי החיים. גם כאשר בנה את הבנין המפואר של התלמוד תורה, תמיד הוא היה שם דגש שהכל צריך להיות מן הטוב ביותר ומן המובחר ביותר, אם זה בחומרי הבניה, במתקני המטבח המשוכללים, בריהוט המשובח, ואף במכונות השכפול שכל תלמוד תורה נזקק להם מדי יום ביומו.

רבי שלמה הערש סיפר, מהתקופה בה היה שותף ועסקן בבניית ביהמ"ד ברחוב רלב"ח, כאשר היו מי שהעלו טענה על 'בזבוז' כספי ציבור כביכול, עקב אביזרים שונים שהוזמנו בהזמנה מיוחדת ומדוע להוציא על כך כסף רב, רבי שלמה הערש היה השליח של ה"בית ישראל", לשאול את הגאון הגדול הגריש"א שליט"א מה דעת ההלכה בענין¹⁰, ותשובתו היתה "לרומם את בית אלקינו" כל מה שמוסיף כבוד ויופי לביהמ"ד אינו 'בזבוז' כי אם לכתחילה ממש. רבי שלמה הערש הסיק מכך גם לבנין הת"ת "לרומם את בית אלקינו" שצריך להיות מכובד ומפואר ומרווח ושיהיה הטוב ביותר בדאגה לרווחתם ונוחיותם של התלמידים. בתקופת בניית הבנין כותב רבי שלמה הערש "הבנין מהווה נכס יקר לבית גור ובעז"ה יביא ברכה רבה לדורות, העסקנים וכל העובדים מהווים רק שליחים המבצעים את העבודה בנאמנות ובשלימות עד כמה שאפשר...".

כאשר אנו מסכמים את פעליו של רבי שלמה הערש ז"ל, מהם הזכרנו רק כעל קצה המזלג, נסיים במלים קצרות ותמציתיות אותם כתב עליו בהזדמנות מסויימת רבינו ה"פני מנחם" זי"ע: **"מיטב שנותיו השקיע בבנין וביסוס התלמוד תורה".** מלים שאומרות הכל!

לא בכדי הפטיר פעם רבי שלמה הערש באמרו - את זכות הקמת הת"ת וניהולו עשרות בשנים, לא אמכור בכל תמורה שהיא....

10. וכפי שסיפר ר' שלמה הערש היה שליח לשאלות הלכתיות אל הגאון הנ"ל כמה פעמים.

מהנהגותיו

ניצול הזמן:

כאשר אנו מעלים את זכרו של רבי שלמה הערש ז"ל לא שייך להמנע מלהזכיר גם את "שמירת יקרת ערך הזמן" שלו, שהיתה אבן יסוד במשך כל ימי חייו, הוא היה פשוט דוגמא מוחשית של "ניצול הזמן", מושג ידוע וסימן היכר של חסידות גור, וכיון שחסידות גור הפכה להיות עצם מעצמיו ובשר מבשרו של רבי שלמה הערש, גם סממן זה הפך להיות אצלו כטבע שני, וכיון שכך הוא אף פעם לא הלך בטל, תמיד היה עסוק במשהו, ואם לא בעניני הת"ת או בצרכי ציבור אחרים, הרי מיד שב אל הספר, אל הגמרא, עם הניגון החרישי שלו. וכך גם היה מדריך את צאצאיו אחריו, לא ללכת בטל, ולנצל כל רגע, פעמים אין ספור שמעו ממנו צאצאיו את המלים: "נו, נישט ליידגי גיין".

אחד המנחמים ב"שבעה" שהכירו ממנין "מנחה" בשכונה, במהלך שנתו האחרונה, סיפר שכאשר הגיע כמה דקות לפני זמן התפילה, לא היה מעביר את הזמן ריקם אלא תמיד עם ספר ביד וכדו'.

ארע פעם שהאדמו"ר ה"פני מנחם" זצוק"ל דיבר בערך הזמן ועל ניצול הזמן והפטיר: לדוגמא שלמה הערש, כשיש לו כמה דקות פנויות - הוא לומד...

השכמת שחרית:

במשך עשרות בשנים, מדי בקר, היה רבי שלמה הערש ז"ל מעורר את השחר, ואך הגיע אל בית המדרש, ומיד כבר נשמע קולו בלימוד הגמרא הקבוע שלו, שהיה מלווה בניגון חרישי מיוחד ובנעימה הערבה לכל אוזן, שהעידה כאלף עדים על אהבתו הגדולה לתורה, ועל חשקת התורה היוקדת בקרבו כאש להבה.

על השכמת שחרית שלו הוא שמר מכל משמר. סיפר אחד מידידיו: למחרת יום חתונתו, שלח אותי הרבי לפנות בקר ללכת לביתו של החתן שלמה הערש, כדי ללוות אותו אל בית המדרש, והוסיף לאמור לי, כשתבוא לשם, בטח כבר תראה אותו מחכה לך ליד פתח הבית... וכן הוה¹¹. רבי שלמה הערש בעצמו היה מספר, שההשכמה לפנות בוקר, בעוד חשכת ליל שולטת ברחובות,

11. העידו כמה מתלמידי ישיבת שפת אמת מאותה תקופה שר' שלמה הערש היה מגיע מדי יום ביומו.

היתה לעתים כרוכה אצלו עם פחד נורא, כיון שבאותן שנים היתה דירתו בשכונת סנהדריה המרוחקת, ליד קו הגבול עם הירדנים, כביש בר אילן עדיין לא היה סלול, חושך ואפלה סביבו, והוא היה צועד בוזיזות, כשדמותו של הרבי מהלכת לפניו, והיא שנתנה לו את העוז ותעצומות הנפש, להתמיד בהשכמה זו, בכל ימות השנה, ללא יוצא מן הכלל.

כמה סמלי הדבר שגם ביום פטירתו, על אף שכבר לא חש בטוב, הוא קם לעורר את השחר והתפלל בביתו עם הנץ.

קביעת עתים לתורה:

למרות טרדותיו הרבות בעניני הת"ת ובשאר עניני הציבור לא מנע עצמו רבי שלמה הערש מלקבוע עיתים לתורה. גם ה"בית ישראל" היה מדי פעם מזכיר לו את חובתו זו ומעודדו להמשיך בה ככל שרק יתאפשר לו, וכפי שאמר לו פעם: "א מוסד האסט דו שוין, וואס וועט זיין מיט דיין לערנען?...?" (= "מוסד כבר יש לך, אבל מה יהיה עם הלימוד שלך...") ואכן קיים רבי שלמה הערש את הוראת רבו¹².

אמר פעם לבנו: אני בגיל הבחרות לא זכיתי ללמוד כראוי, אתה- שב"ה יכול ללמוד, עליך לנצל את ימך לך.

גם בנודדיו בין הדרכים ובערים השונות, הוא תמיד חיפש רגע של הפסקה, והיה נכנס לאיזה בית כנסת שמצא באיזור, והתישב ללמוד. הוא עצמו לא הרבה לספר על כך, אלא שבימי השבעה, סיפרו על כך אנשים שונים, זה מצא אותו לומד בבית כנסת הגדול בתל אביב, וזה בבית כנסת אחר. פקודת רבו שמרה רוחו.

גם במסעותיו הרבים לחוץ לארץ הוא לא עזב את הספר, בכל עת מצוא. סיפר אברך אחד שנסע אתו במטוס מארץ ישראל לקנדה, מיד עם תחילת הטיסה אמר לו אותו אברך, שהטיסה הארוכה מעייפת אותו מאד, ותמיד עם תחילת הטיסה הוא כבר מצפה לסיומה. השיב לו רבי שלמה הערש בטבעיות מוחלטת: למה? תעשה כמוני, ובכלל לא תרגיש בשעות הרבות שעוברות ובכל עייפות שהיא. ועובר לאמירתו הוא מוציא מתיקו האישי מכשיר רשם קול עם חבילת קלטות של שיעורי תורה ומיד מפעיל את הרשם קול, וכך במהלך כל

12. סיפר לבנו שה"בית ישראל" אמר לו "שלמה הערש" אז דו וועסט נישט לערנען וועסט וואקסען א 'עם הארץ'...".

הטיסה, כשהוא אך סיים לשמוע קלטת אחת, מיד החליף לקלטת אחרת, עד לסיום הטיסה.

[1234567]אחרי

כשם שהיה רבי שלמה הערש ז"ל הולך מחיל אל חיל בעניני העשייה הציבורית, כך גם היה בתורתו ובשיעוריו הרבים. מלבד שיעוריו הקבועים, אם בבית המדרש, ואם במשך שנים רבות בשיעור הקבוע ליד הכותל המערבי לפנות בוקר בטרם תנץ החמה. בנוסף לכך היה מוצא ענין רב גם בשיעורי תורה מזדמנים, אם בנושאים תלמודיים, ואם בעניני חסידות ומוסר, אהבתו לתורה, חשקו העז להתדבק בנותן התורה, לא נתנו לו מנוח, והיה תמיד בבחינת מוסיף והולך, וכך עד ימיו האחרונים ממש, כשהוא משתלב בלימודי חבורות בכולל אברכים שהיה סמוך לביתו.

גינוני חסידות:

רבי שלמה הערש, למרות הקשרים העניפים שהוא טווה במשך השנים, למרות הפגישות הרבות במשרדי הממשלה השונים, הוא נותר תמיד אותו "חסידשער יונגערמאן", הוא חייל קרבי ממושמע של ה"בית ישראל" בכל זמן ובכל מקום, עליו לשמור על כשרות המאכלים, על הפה הנקי, על נשמתו, על כל רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו, מבלי לפגום אותם במאומה חלילה, וגם זו לאו מילתא זוטרתא היא... בימי השבעה באו לנחם גם כאלו שאינם מחוג שומרי תומ"צ שונים שהכירוהו מקרוב, ומדברי כולם עלתה מסכת ארוכה של קידוש שם שמים, כולם העידו על נפשו הנקיה, על הקפדתו עד לקוצו של יו"ד בכל עניני היהדות, עד שכאשר ידעו מראש שהוא עומד להגיע, היו גם מי שהשתדלו להתאים את עצמם לכל עניני הצניעות שנוכחותו היתה זועקת מאליה להקפיד עליהם.

גם את הנדיבים הנכבדים ובני משפחותיהם, הוא ידע תמיד לכבד, והיה שומר להם אמונים, אבל גם אז רק עד לגבול מסויים, דהיינו מבלי שיהיה כבוד זה נוגע בקוצו של יו"ד של דרך היהדות והחסידות הצרופה.

יחס כבוד לנדיבים:

ואם הזכרנו את שמירת האמונים שלו לתורמים הנכבדים, חובה עלינו לספר גם את הדברים הבאים: מעשה באחד הנדיבים הגדולים מארצות אירופה, שכל מנהלי המוסדות בארה"ק היו משתרים לפתחו, בכל פעם שהוא הגיע לארה"ק הוא היה מתקבל במודעות ברכה אין ספור בעתון המודיע. גם בעת שמחת צאצאיו התנוססו עמודים שלמים של ברכות לכבודו בעתון המודיע, ואותו נדיב אכו לא איכזב. ורב היה חלקו בהרבה ממוסדות התורה בארה"ק.